TÜRKİYE'DEKİ KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİNİN YER DEĞİŞTİRME SÜREÇLERİ AÇISINDAN ANALİZİ: ANTALYA KEPEZ VE SANTRAL MAHALLELERİ ÖRNEĞİ

İsmail İLİK, İhsan BULUT, UĞURCAN AYİK

ismaililik66@gmail.com

ÖZET

Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra sıklıkla tartışılmaya başlanan kentsel dönüşüm projeleri aradan geçen 20 yıllık sürede farklı mekânsal ve toplumsal etkiler yaratmıştır. Aynı zamanda alan bazlı kentsel yeniden yapılanmaya da karşılık gelen bu dönüşüm projeleri, mahalle kültürünün değişimi, kullanıcıların farklılaşması, kent içi konut hareketliliklerinde görülen artışlar ve nihayetinde yer değiştirmelere bağlı dışlanma durumlarının ortaya çıkmasını beraberinde getirmektedir. Ayrıca bu etkilerin sadece Türkiye için değil dünyada kentsel yenileme, kentsel yeniden yapılanma gibi farklı programlar ve yenileme uygulamaları sonucunda ortaya çıktığı da çeşitli bilim dallarına mensup araştırıcılar tarafından doğrulanmıştır. Hope VI, The Big City Policy gibi alan bazlı kentsel yeniden yapılanmalar Amerika, Hollanda, Britanya gibi farklı ülke ve bölgelerde mekânsal ve toplumsal birçok sorunun belirmesine neden olmuştur. Bu çalışma böyle bir sorunsallık temelinde Türkiye'de uygulanan kentsel dönüşüm projelerini Antalya Kepez ve Santral mahalleleri örneği üzerinden ele almaktadır. Çalışma Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı'nda seminer konusu olarak hazırlanan ve genişletilerek devamında "*Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Yer Değiştirme: Antalya Kepez ve Santral Mahalleleri Örneği"* adlı yüksek lisans tezinin ön bulguları neticesinde oluşturulmuştur. Çalışmanın temel amacı kentsel dönüşüme bağlı olarak ortaya çıkan mekânsal değişikliklerin yer değiştirme süreçleri açısından ortaya konulmasıdır. Bu amaçtan hareketle çalışmadaki başlıca araştırma soruları şunlardır: *Kentsel dönüşüm projelerinin mekânsal açıdan yarattığı değişiklikler nelerdir? Kentsel dönüşüm projesi sonrasındaki eski kullanıcıların göçe bağlı hareket kalıpları nasıl şekillenmiştir? Projenin tamamlanmış kısımlarındaki yeni kullanıcı profili nasıl şekillenmiştir ve bu kullanıcılar eski kullanıcılardan sosyo-ekonomik olarak farklılaşmakta mıdır?*

Çalışma alanı Antalya'nın 1950 sonrası göçle oluşmuş yerleşmelerinden olan Kepez ilçesidir. Kepez, Türkiye'nin 1950 sonrası deneyimlemeye başladığı hızlı kentleşme sürecini farklı nedensellikler eşliğinde deneyimlemiş bir yerleşmedir. 1957'de Ferrokrom Fabrikası, 1961'de Dokuma ve Hidroelektrik Santrali'nin kurulmasıyla yerleşme Türkiye'nin farklı yerlerinden hızla göç almaya başlamıştır. Hızlı göç hareketlerinin Kepez'in mekânsal gelişimindeki en net çıktısı gecekondu alanlarının hızla çoğalmasıdır. 20 yıl gibi kısa bir sürede gecekondular yerleşme dokusunda hâkim duruma gelmiştir. 1980'li yıllarda kentsel gelişime turizm fonksiyonun da eklenmesiyle plansız gelişmiş yerleşme dokusu sürdürülebilirlik açısından dezavantajlı bir duruma gelmiştir. Bu nedenle Antalya Büyükşehir Belediyesi Kepez ve Santral mahallerinin belirlenmiş alanlarını 08.12.2015 tarihi 1105 sayılı meclis kararı ile riskli alan

olarak tanımlamıştır. Aradan geçen 6 yılda proje alanında kalan gecekondular yıkılmış, bazı alanlarda yüksek katlı, planlı gelişmiş konutlar inşa edilmiştir.

Çalışmadaki veri toplama yöntemi farklı aşamalar neticesinde gerçekleşmiştir. Öncelikle Antalya Büyükşehir Belediyesi'nden alınan 1/1000 ve 1/5000'lik planlarla alandaki planlama süreçleri açığa çıkarılmıştır. Bu aşamada yeni fonksiyonel kullanımlar çalışmanın amacına uygun olarak değerlendirilmiştir. İkinci aşamada eski kullanıcıların göç hareketleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Buradaki süreç iki aşamalıdır. İlk süreçte alanda oluşturulan 9 binada toplam 606 bağımsız bölümün 440'ında aktif yaşam vardır. Bu konutlardaki yeni kullanıcıların hangilerinin önceden alanda yaşadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bilgiler alanda yer değiştirme süreçlerinin hâkim olduğunu doğrulayınca bir sonraki adıma geçilmiştir. Burada proje alanında oluşturulan kentsel dönüşüm ofisinden alanın eski kullanıcıların göç kalıpları edinilmiş, bu kişilerin göç ettikleri mahalleler ve ilçeler Coğrafi Bilgi Sistemlerinin yardımıyla haritalandırılmış ve hareketliliğe bağlı göç kalıpları açığa çıkarılmıştır. Böylece kent içi yer değiştirme süreçleri açığa çıkarıldığı gibi, Türkiye'deki kentsel dönüşüm projelerini ele alan araştırmacılar tarafından ihmal edilen bir konu Antalya örneği üzerinden somutlaştırılmıştır. Bu yaklaşım, aynı zamanda çalışmanın temel özgünlük alanını da oluşturmaktadır.

Çalışmada ulaşılan temel bulguların başında kentsel dönüşüm projesinin yer değiştirme süreçleri başta olmak üzere belirgin etkiler oluşturduğu gelmektedir. Ön bulgular, proje alanında kalan ve yeni ikametgâh bildirimi yapan 2874 hak sahibinin 1604'ünün yeni yer seçim tercihinde Kepez'in olduğunu göstermiştir. Böyle bir sonuç eski kullanıcıların mevcut dönüşüm alanıyla bağ ve bağlantılarını sürdürmek istemesi olarak yorumlanabilir. Kepezi Muratpaşa (540 kişi), Döşemealtı (318), Korkuteli (167), Konyaaltı (129), Kaş (31) hanehalkıyla takip etmektedir. Her kişi bir hane olarak değerlendirilirse ve her hanenin ortalama 4 kişi olduğu varsayıldığında proje alanında toplamda 11.000'den fazla kişinin hareketlilik gerçekleştirdiği düşünülmektedir. Araştırma süreci devam ettiği için hareket edenlerin mahalleler düzeyinde gerçekleştirdiği daha mikro düzeydeki yer seçim tercihlerinin ortaya çıkarılması henüz bitmemiştir. Mahalleler düzeyindeki yeni yer seçim tercihlerinin de ortaya çıkarılması yerel düzeydeki değişimi anlamak ve yorumlamak açısından büyük bir potansiyel barındırmaktadır. Ayrıca projenin ve araştırma sürecinin hâlihazırda tamamlanmamış olması, yer değiştiren eski kullanıcıların yeni yerlerinde kalıcı olup olmadığını, mekânsal ayrışmanın kalıcılığını tespit etmede güçlükler oluşturmuştur. Fakat ilk bulgular alandaki yeni konutların satın alma seviyesinin yüksek olması sebebiyle eski kullanıcıların mahalleye dönme ihtimalinin düşük olduğunu düşündürtmektedir. Araştırma ilerleyen süreçte yer değiştirme sonrası yerleşilen mahallerdeki tercih sebeplerine odaklanacaktır. Böylece projeye dair mekânsal ve toplumsal etkilerin ve nedenselliklerin de çoğaltılması mümkün hale gelecektir.

ANALYSIS OF URBAN REGENERATION PROJECTS IN TURKEY IN TERMS OF RELOCATION PROCESSES: EXAMPLES OF ANTALYA KEPEZ AND SANTRAL NEIGHBOURHOOD

Urban regeneration projects that was discussed often after the 2000s in Turkey, have created different spatial and social effects in the past 20 years. Simultaneously, regeneration projects in the context of urban reconstruction of areas has brought together the evolving neighborhood culture, change of residents, rising residential mobilities within the city, and finally social exclusion because of such mobilities. Moreover, occurrence of such effects upon urban regeneration and reconstruction projects is confirmed by researchers of various fields as they emerge not only in Turkey but also in the world. Area-based urban reconstructions such as Hope VI and The Big City Policy, has led to diverse spatial and social problems in different countries such as America, the Netherlands, and Britain and regions. This study handles the topic of urban regeneration projects in Turkey through the examples of Antalya neighborhoods, Kepez and Santral. The study was initially done as a seminar subject at the Department of Geography of the Institute of Social Sciences of Akdeniz University and later it was expanded on the preliminary findings of the master thesis and continued as "*Urban Regeneration Projects and Relocation Processes: The Case of Antalya Kepez and Santral Neighborhoods "*. The main purpose of the study is to reveal the spatial changes that occur due to urban regeneration in terms of relocation processes. For this purpose, the main research questions in the study are as follows: *What are the spatial results of urban regeneration projects? How are mobility patterns are effected by the migration of original residents of the area pre-regeneration project? How the profile of post-regeneration project residents are affected and are there any socio-economic differences between pre and post-regeneration project resident profiles?*

The area of the study is Kepez, a district that was formed mostly by migrations after 1950. Kepez settlement experienced the start of rapid urbanization process after 1950, which was prevalent in Turkey during period, despite emerging because of separate the causes. With the establishment of the Ferrokrom Factory in 1957 and the Weaving and Hydroelectric Power Plant in 1961, migration from various parts of Turkey toward the settlement has started. Most obvious outcome of dense migration on the spatial development of Kepez was the rapid proliferation of squatter areas. Squatters have become the dominant settlement type in the district in a short period of 20 years. Unplanned urbanization became disadvantageous in terms of sustainability when the requirement of tourism functions were added to the urban development in 1980s. For this reason, designated areas of Kepez and Santral neighborhoods announced as risky with the decision of the Antalya Metropolitan Municipality Parliament dated 08.12.2015, numbered 1105. In the next 6 years, the squatter houses in the project area were demolished, and high-rise, planned-developed residences were built in some areas.

The data collection method in the study was performed with different stages. First of all, with the plans of 1/1000 and 1/5000 taken from Antalya Metropolitan Municipality, the planning processes in the area were reviewed. At this stage, new functional utilities were evaluated in accordance with the purpose of the study. In the second stage, migrations of the pre-regeneration project residents were tried to be understood. This process was composed of two stages. In the first stage, it was determined that within the 9 residences built in the area, among

606 independent units, 440 of them had active residents. Among those post-regeneration project residents, the residents that were present previous to the project tried to be found. When the findings confirmed that relocation was dominant among the pre-project residents of the area, next stage was initiated. In this stage, migration patterns of pre-regeneration project residents were obtained from the urban regeneration office and neighborhoods that residents migrated was mapped by the Geographical Information Systems, and thus migration patterns arising from mobilities were revealed. Hence, a topic that was neglected by the researchers who are interested in the urban regeneration projects of Turkey was embodied through the Antalya example along with the revelation of relocation processes within the city. This approach is also the basis of novelty of the study.

One of the main findings of the study is that the urban regeneration project has significant impacts, one of them being the relocation processes. Preliminary findings showed that among 1604 of the 2874 beneficiaries that made a new residence declaration and remained in the project area, preferring Kepez for their residence. Such a result can be interpreted as the preference of original residents to maintain their bond and connections in their residential area that undergone the regeneration. Kepez is followed by Muratpasa with 540, Dosemealtı with318, Korkuteli with 167, Konyaaltı with 129, and Kas with 31 households. With a prediction of each household having an average of 4 people, it is thought that more than 11,000 people in total became mobilized in the project area. Since the study is ongoing, micro-preferences of neighborhood choices among the residents that relocated is yet to be revealed. Revealing location preferences of mobilities at the neighborhood level has a great potential for the knowledge and interpretation of the changes at the local scale. Additionally, the fact that the project and the research process have not been completed yet has created difficulties in determining if the original residents who have were mobilized permanently to a new neighborhood and the persistency of spatial segregation. However, initial findings suggest that the pre-project residents are unlikely to return to the neighborhood due to the high expenses of housing in new residences of the area. In future, this study will focus on the reasons behind the neighborhood preferences of original residents after the relocation. Hence, it will be possible to explore the effects of the urban regeneration project on spatial and social scales along with discovering causes.